

Sovjets. Dat is er nooit van gekomen, de grote brede straten, de metro en zeven monumentale wolkenkrabbers kwamen er wel. Nivat woont in de wolkenkrabber aan de Kerellapperskade, waar veel bewoners uitzicht hebben op het Kremlin. Het complex biedt plaats aan ongeveer 3500 mensen en werd bewoond door goedgekeurde schrijvers, componisten, regisseurs, hoge functionarissen van de geheime dienst en militairen met een hoge rang. Kortom het neusje van de zalm van de stad Moskou. Sinds de val van het IJzeren Gordijn hebben ook de nieuwe rijken zich daar gevestigd. In *Een wolkenkrabber in Moskou* laat Nivat de bewoners aan het woord komen. Ze vertellen over hun persoonlijke omstandigheden onder het communistische systeem en de periode van liberalisering daarna.

Nivat deelt haar dertig interviews in volgens de logica en historie van het gebouw. Deel 1 gaat over de hoofdingang en het centrum van het complex. Beneden zijn ook danszalen en winkels gevestigd. Ze interviewt bijvoorbeeld Sofja Perovskaja, voorzitter van de vereniging van eigenaren. Deel 2 gaat over de bewoners van de museumappartementen, die veelal bewoond worden door de gevestigde orde uit het communistische systeem. Deel 3 gaat over de bewoners van de designappartementen. Dit zijn vaak rijke zakenlieden en buitenlanders die de ouderwetse interieurs grondig laten verbouwen en er zeer luxueuze appartementen van maken. Het is buitengewoon moeilijk om de gewenste bouwvergunningen te krijgen. Vaak wordt er speciaal iemand aangenomen die weet op welke wijze de bureaucratie werkt en hoe de diverse ambtenaren moeten worden omgekocht.

Wat is er zo boeiend aan een *Wolkenkrabber in Moskou*?

De persoonlijke verhalen zijn ontroerend en aangrijpend. Het geeft aan de omwenteling van 1989 een ander perspectief. Veel mensen zijn hun spaargeld onder de liberalisering kwijtgeraakt en teren op herinneringen hoe goed het was onder het communistisch systeem:

'De mensen waren goed, alles was anders. Ik begrijp niet dat er kritiek is op die tijd: alles was goedkoper, we konden alles vinden, zelfs Italiaanse schoenen, als je maar in de rij stond...'

Anderen moesten zich juist onder het communistisch regime aanpassen:

'Mijn vader kwam uit Rostov aan de Don, en zijn vader had als ingenieur in een olieraffinaderij in Tsjetsjenie gewerkt. Veel later vernam ik dat die grootvader in werkelijkheid een Joegoslavische aristocraat was, maar met een dergelijke afkomst kon je aan het eind van de jaren dertig beter niet te koop lopen.'

De nieuwe bewoners hebben veelal in de jaren negentig een fortuin verdiend: *'Degenen die ondanks grote risico's wel wilden blijven, hebben daar geen spijt van gekregen.'*

De rode lijn in de interviews is dat de samenleving waarin deze Russen leven chaotisch en onvoorspelbaar is. Vooralsnog zal er in de nabije toekomst geen sprake van een degelijke Russische middenklasse kunnen zijn. Een minpuntje zijn de noten die achterin de uitgave zijn geplaatst. Ook de uitleg van specifieke Russische begrippen is daarin opgenomen, zodat je blijft bladeren. Maar al met al een zeer leeswaardig boek. Het kan ook goed geraadpleegd worden door leerlingen die met hun profielwerkstuk bezig zijn.

Joke Noordstrand

'WEG UIT DIT ROTLAND'

Claudia Rusch, *Mijn vrije Duitse jeugd* (Prometheus: Amsterdam 2004), 149 blz., prijs € 15,95.

Claudia Rusch (1971) groeide als kind van dissidente ouders op in de DDR. Zij deed eindexamen in het jaar dat de Muur viel. Onbevangen schrijft zij haar jeugdherinneringen op. Die staan vervat in 24 beknopte impressies.

Dat haar moeder bevriend was met het echtpaar Robert en Katja Havemann, bekende dissidenten, maakte dat (net als bij Havemann) ook bij de familie Rusch de Lada's van de Stasi permanent bij het huis geparkeerd stonden. Al de gangen van de familie werden gevolgd. Er werd binnenshuis zo vaak afgegeven op de 'kakkerlakken' van de Stasi, dat Claudia er pas jaren later achterkwam dat het woord kakkerlak – een vriend klaagde dat hij er wel een paar honderd van achter de gootsteen had zitten – ook nog gebruikt wordt voor een bekend insect.

Het boek is in feite een aaneenschakeling van dit soort anekdotes. Rusch heeft een ontspannen, humoristische stijl van vertellen, en dat maakt dat je *Mijn vrije Duitse jeugd* in één adem uitleest.

Claudia groeide op langs de Oostzee. De boot naar Zweden vormde in haar vroege jeugd een metafoor voor de vlucht naar de vrijheid. Later was Parijs haar gedroomde bestemming. De weg naar die eens onbereikbare paradijzen van het vrije Westen kwam na de val van de Muur ineens, zonder veel plichtplegingen, open te liggen, en de sensatie van de aanraking met exotische producten als bananen en chocoladerepen van Raider beschrijft ze treffend.

Het mooist vond ik de beschrijving van de voorbereidingen van de toespraak die zij mocht houden bij de diploma-uitreiking van haar school in het jaar 1990. Claudia en haar vriend hadden die aanvankelijk willen aangrijpen om af te rekenen met al die lafbekken onder het docentencorps die jarenlang met het bewind hadden meegedaan: de meelopers, de wegkijkers, de leeghoofden. In plaats daarvan draaiden zij het om: ze noemden juist die paar leraren met ere die níét hadden gezwegen, die de moed hadden getoond om de crisis in de DDR te benoemen. Ontroerend is ook haar aanklacht tegen de verwoesting van gezinnen.

Jarenlang durfde Claudia niet tegenover haar ouders op te biechten dat ze maar één ding wilde: weg uit dit rotland. Toen puntje bij paaltje kwam, bleken haar ouders deze verborgen wens al jaren te steunen: *'We wisten dat er in de DDR geen plek was voor jou.'*

Of het boekje in Nederland net zo'n bestseller zal worden als in Duitsland (50.000 exemplaren verkocht ze er al) valt te bezien; de vonk van herkenning ontbreekt. Het past in een reeks treurniswekkende terugblikken op de voormalige DDR, en sluit aan op het thema van de speelfilm *Goodbye Lenin*. Liefhebbers daarvan (dat kunnen ook oudere leerlingen zijn) zullen dit boekje – immers lichte kost – met smaak verorberen.

Jan van Oudheusden